

Вознюк А. О.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,

доцент О. М. Мосейчук

**Форми реалізації дискримінації за сексуальною орієнтацією
(на матеріалі англomовного кінодискурсу)**

Етимологічно дискримінативи з'явилися як расові упередження, проте сьогодні їх сфера функціонування значно розширилася. Спостерігається вживання таких дискримінативних одиниць, що базуються на ознаках сексуальної орієнтації. Оскільки дискримінативний вплив завжди реалізується у конкретному контексті відповідності стереотипу до соціальної ролі, негативно марковані стереотипи не мають обов'язкового безпосереднього зв'язку з механізмом дискримінації. Це означає, що для кожної соціальної ролі у конкретній ситуації висуваються вимоги, що можуть співвідноситися як з позитивними, так і з негативними атрибутами стереотипу [1; 5].

Якщо конкретна соціальна роль вимагає риси характеру, що загалом вважаються негативними, то стереотипи з домінуючими позитивними ознаками, особливо такими, що вступають в опозицію до зазначених позитивних атрибутів, будуть підставою для негативної оцінки цієї позитивної ознаки у даному контексті. Дисонанс ознаки стереотипу з ознакою соціальної ролі у конкретному контексті здатний формувати підґрунтя для упередженості та проявлятися у вигляді дискримінативного акту [6].

Жодна з наявних у сучасному мовознавстві окремих методик не дозволяє максимально повно визначити елементи дискримінативного дискурсу у їх тонкій взаємодії. Вибір лінгвістичних засобів вираження думки відіграє важливу роль у тому, як ми ідентифікуємо і класифікуємо один одного і самих себе, тобто як ми виражаємо ставлення один про одного за

допомогою лінгвістичних категорій. Вираження негативного ставлення до певної групи осіб вголос не є обов'язково кримінальним злочином. Ця проблема досить широко обговорювалась у світлі риторики, вказувалось, наприклад, на мовні засоби вираження ненависті під час дебатів у США. Проблеми дискримінаційних тенденцій за ознакою сексуальної орієнтації також слугують передумовою необхідності кращого розуміння дискримінації з лінгвістичної точки зору. Таким чином, постає питання про оформлення лінгвістичного вибору явища дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації [3].

Поняття "соціальної дискримінації" тісно пов'язане із "вербальною дискримінацією", тому дослідники багато уваги приділяють дискримінації через номіналізацію, яка пов'язана із найменуванням осіб та вираженням ставлення до них за допомогою номінативних стратегій. Номінативна дискримінація може набувати різних форм: відкритих, як у випадку з расистськими, етнічними, націоналістськими, сексистськими та антисемітськими образливими словами, чи більш прихованими, наприклад, дискримінацією через уникнення номінації або лінгвістичне вилучення [4; 5].

У мові існує безліч варіантів реалізації дискримінації через номінацію. Власне, самі лінгвістичні та риторичні засоби не є дискримінативними, але їх дискримінативний характер залежить від контексту дискурсу, в якому вони вживаються. Х. Котгоф та Х. Спенсер-Оати наводять наступний перелік лінгвістичних прийомів дискримінації:

- Іноді фонологічні та просодичні засоби вживаються для передачі навмисного применшення і зневажливого відчуження власних імен, наприклад, коли власні імена спеціально промовляються із спотвореною вимовою: Smelliot (Elliot), Gidiot (Gideon), Edweirdo, Edwarf (Edward);

- До можливих морфологічних (морфосематичних) засобів реалізації дискримінативної номінації належать принижуючі гідність зменшувальні іменники, знецінюючі морфеми та принижуючі антономастичні напівсуфікси: "ie(-y, -ey)" — Annie, Charley, Lizzie;

- Синтаксичні засоби включають пасивацію і номіналізацію. Власне кажучи, вони є синтаксичними засобами уникнення номінації. Для прикладу, якщо політик зазначає, що «імміграція мусить бути зупинена», то ті, кого політик хоче зупинити від імміграції, тобто потенційні іммігранти, стають тлом номіналізації, а ті, хто приймають та приводять в дію анти-імміграційний закон є породженням пасивації;

- Численні семантичні засоби можуть виступати потенційними засобами дискримінації певних соціальних груп:

- Ряд загальних антропонімів із негативною конотацією (наприклад, "гендероніми" (man, woman, boy, girl) та "геронтоніми" (the aged, youngsters, the youth);

- "Етноніми", які зазвичай вживаються у якості принизливих антономазій: Romanians, Poles, nationals;

- Синекдохо-метафоричні образи, які найчастіше ґрунтуються на назвах більш-менш табуйованих частин тіла і пов'язаних з ними дій, наприклад, *asshole, cunt, motherfucker, whore*, понижують людей до зазначеної соціально табуйованої частини тіла, чи діяльності;

- Тваринні метафори часто використовуються як образливі лайки: pig/swine, rat, parasite, cow, dog;

- Власні імені іноді використовуються як узагальнюючі антономазії, наприклад, як апелятивні іменники, серед них можна вирізнити:

- Конкретне власне ім'я, яке використовується у якості принизливого антономастичного епітету для окремої особи, як "Heini", чи "Susi"; або ж певне власне ім'я, вживане на позначення певної соціальної групи, як «Fritz» для німців;

- Певне власне ім'я, що використовується як антономастична антисемітська лайка, наприклад, "Judas" на позначення зрадника, чи певне власне ім'я, яке вживається як дискримінативний маркер "єврейськості", як двоє обов'язкових власних імен "Sara" та "Israel", нав'язаних євреям нацистською Німеччиною 17 серпня 1938 року.

До прагматичних засобів дискримінативної номінації належать дійктичні вирази, які можуть відноситися до особових дейксисів, наприклад, дистанціювання та принизливі *they, those*; до локальних дейксисів: *down there, out there*, чи до «соціальних дейксисів» таких як поблажливі асиметричні звертання.

Форми реалізації дискримінації за сексуальною орієнтацією в кіно дискурсі різноманітні. Кінодискурс утілюється у вербальних, невербальних (у тому числі кінематографічних) знаках у відповідності до замислу колективного автора і структурується засобами зміни комунікативних ролей; він зафіксований на матеріальному носії і призначений для аудіовізуального сприйняття глядачами. Особливо важливим стає з'ясування характеру поєднання у кінодискурсі вербальних та невербальних компонентів завдяки наявності у невербальних знаків здатності до утворення комунікативно значущих повідомлень, які корелюють з вербальними знаками [5; 6].

Реалізація невербальних компонентів комунікації можлива тільки у процесі спілкування і лише за умови наявності двох або більше мовців. На відміну від знаку вербального, функціонування знаку невербального залежить від обох мовців і набуває значення лише в процесі взаємодії у зв'язку з мультимодальним характером невербальних знаків, аналіз яких ми проводимо у межах теорії дискурсивної взаємодії різних кодових систем.

Характерною ознакою кінодискурсу є наявність автора, який осмислює дійсність в образній формі та створює екранний образ індивіда чи явища. Окрім учасників, цілей, сфери, способів спілкування, комунікативного середовища важливою рисою кінодискурсу є візуальний компонент, який може як підкріпити "слово", так і спростувати його, в залежності від задумки режисера.

До п'ятірки найкращих фільмів в англomовному кінодискурсі, де порушена проблема дискримінації та розкривається дискримінативний вплив за ознакою сексуальної орієнтації, на нашу думку, можна віднести такі:

1. "Філадельфія" (1993 р.). Знаменита драма режисера Джонатана Демме, яка чи не вперше привернула увагу громадськості до проблем гомосексуалів, які живуть із ВІЛ та СНІДом.

2. "Якби стіни могли говорити" (1996 р.). Стрічка з трьох новел охоплює кілька десятиліть, і демонструє як змінилося ставлення до лесбійок у США.

3. "Мілк" (2008 р.) Активіст гей-руху балотується на пост члена міської спостережної ради і стає першим відкритим гомосексуалом на виборній посаді в США.

4. "Горбата гора" (2005 р.) У стрічці йдеться про двох молодих чоловіків Енніса та Джека, які переступають межу, а згодом розуміють, що не можуть жити один без одного. Проте хлопці бояться розголосу, тому роз'їжджаються по різних містах, намагаються зажити "нормальним життям", заводять родини та дітей, та це їм погано вдається.

5. "Хлопці не плачуть" (1999 р.) У цій стрічці розповідається реальна історія молодої дівчини Тіни Брендан, яка все життя відчувала себе хлопцем і називалася Бренданом Тіною.

Англомовний кінодискурс, що звертається до питання дискримінативного впливу за ознакою сексуальної орієнтації, об'єднує, як ми вже зазначали, дискримінативна лексика. На підставі стилістичного та лексичного аналізу англомовного кінодискурсу, було з'ясовано, що мова ворожнечі в кінотексті може мати різні прояви і форми:

- жорстку форму висловлювань (наприклад, заклики до насильства чи дискримінації);
- середню форму висловлювань (наприклад, висловлювання, які ставлять під сумнів правду про випадки насильства чи дискримінації);
- м'яку форму (створення негативного іміджу, цитування гомофонних висловлювань без коментаря тощо).

До групи сленгових лексичних одиниць, що вживається у даних фільмах належать такі інтерваріантні запозичення, як *gay* (чоловік нетрадиційної орієнтації), *apple-polisher* (підлабузник), *rip-off* (одурення),

(поліцейський-інформатор), *hit* (вбивати), *hitlist* (список, кого потрібно вбити), *acid* (наркотик), *cockroach problem* (проблема, яка є більшою, ніж здавалося спочатку), *open the kimono* (показати інспектору раніше сховані показники).

Конфліктна взаємодія, що характерна для вище зазначених фільмів визначає вибір мовленнєвих тактик, що реалізуються безпосередньо в мовленнєвих ходах комунікантів героїв фільмів. Відповідно, їх дії реалізується через тактики демонстративних вчинків, іронії, фіксації своєї позиції, фізичного насилля, психологічного насилля (образи, грубість, приниження, диктат та ін.).

Шляхом аналізу мовного матеріалу нам удалось виділити прагматичні цілі, які комуніканти реалізують у завершальній фазі конфліктного дискурсу:

- 1) домогтися мети (бажаного) за допомогою вербальних та невербальних дій;
- 2) продемонструвати незгоду;
- 3) нанести тілесну / моральну шкоду;
- 4) досягти взаєморозуміння, примиритися;
- 5) зберегти “обличчя”;
- 6) залагодити конфлікт;
- 7) досягти згоди, домовитися.

Залежно від поставлених прагматичних цілей та типу ситуації, що склалася в результаті конфлікту, завершення конфліктної мовленнєвої взаємодії може реалізовуватися у трьох основних напрямках – роз’єднання, погодження або примирення комунікантів [7].

Отже, у мові існує безліч варіантів реалізації дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації через номінацію. Власне, самі лінгвістичні та риторичні засоби не є дискримінативними, але їх дискримінативний характер залежить від контексту дискурсу, в якому вони вживаються. Кінодискурс утілюється у вербальних, невербальних (у тому числі кінематографічних) знаках у відповідності до замислу колективного автора і структурується засобами зміни комунікативних ролей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Барташева Г. І. Взаємодія невербальних та вербальних компонентів ситуації комунікативного домінування в англомовному дискурсі: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови / Г. І. Барташева. – Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
2. Безугла Л. Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі: [монографія] / Л. Р. Безугла, І. О. Романченко. – Харків, 2013. – 184 с.
3. Гайданка Д. Б. Дискурс кіно в ракурсі новітніх парадигм досліджень: особливості і типологія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v16/29.pdf>
4. Гузь О. Ю. Дискримінація як форма порушення прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
5. Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.discrimi.net/dy-skry-minatsiya-za-oznakoyu-seksual-no/>
6. Романченко І. О. Тактики стратегії дискримінації у німецькомовному публіцистичному дискурсі / І. О. Романченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2012. – № 1002. – Вип. 69. – С. 27–33
- Солощук Л. Вербальні та невербальні аспекти дискурсивної взаємодії як відображення полікодової природи комунікативного процесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/8087/1/54.pdf>